

הרב שאול יונתן וינגורט

אור וחושך בתורה

תורה מתוך הערפל

לאחר שה' דיבר אל בני ישראל במעמד הר סיני, ראו כל העם את הקולות ואת הלפידים ואת ההר עשן,

וַיֵּדָא הָעָם וַיִּנְעוּ וַיַּעֲמֵדוּ מֵרָחֵק: וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה דַּבֵּר אֵתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאַל יִדְבֹר עִמָּנוּ אֱלֹהִים כִּי פֶן נָמוּת: ... וַיַּעֲמֵד הָעָם מֵרָחֵק וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל הָעֲרֵפֶל אֲשֶׁר שָׁם הָאֱלֹהִים: (שמות כ, טו-יז).

בקריאת פשוטו של מקרא נראה, כי דברי ה' אל משה מתוך הערפל פותחים בפסוק

כֹּה תֹאמַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם: (כ, יח)

הם כוללים את כל הדינים עליהם נאמר "וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׂים לִפְנֵיהֶם" (כא, א), ומסתיימים בציווי שיושבי הארץ לא ישבו בארץך "פֶּן יִחַטִּיאוּ אֶתְּךָ לִי, כִּי תַעֲבֹד אֶת אֱלֹהֵיהֶם כִּי יִהְיֶה לָּךְ לְמוֹקֵשׁ:" (כג, לג)

מיד לאחר דברי ה' והמשפטים אומר ה' למשה

עֲלֵה אֶל ה' אֵתָּה וְאֶהְרֹן נָדָב וְאָבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם מֵרָחֵק: וְנִגַּשׁ מֹשֶׁה לְבָדוֹ אֶל ה' וְהֵם לֹא יִגָּשׁוּ וְהָעָם לֹא יַעֲלוּ עִמּוֹ:" (כד, ב)

משה בא ומספר לעם "אֵת כָּל דִּבְרֵי ה' וְאֵת כָּל הַמִּשְׁפָּטִים" (כד, ג), ולאחר כתיבת הדברים ובנית המצבה הוא לוקח את ספר הברית וקורא באזני העם - "וַיֹּאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע" (כד, ז), וה' כורת אתם ברית על כל הדברים האלה (כד, ט).

מעתה, אומר ה' למשה:

עֲלֵה אֵלַי הַהָרָה וְהָיָה שֵׁם וְאֶתְנַה לָּךְ אֵת לַחַת הָאָבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרְתָם: ... וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל הָהָר וַיִּכַּס הָעָנָן אֶת הָהָר: ... וַיָּבֵא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הָעָנָן וַיַּעַל אֶל הָהָר וַיְהִי מֹשֶׁה בְּהָר אֲרֻבָּעִים יוֹם וְאֲרֻבָּעִים לַיְלָה: (כד, יב-יח).

ונראה, כי פרשת משפטים היא ספר הברית, ובין הפסוקים הפותחים (כ, יט-כג) והפסוקים המסיימים (כג, כ-לג) שעוסקים בדרך לעבוד את ה' ובהרחקה מאלוהים אחרים, כוללת הפרשה את עיקרי הדברים שבין אדם לחבירו: דיני הנוזיקין לאדם ודיני הנוזיקין לממון, ארבעה שומרים, הלוואה, דינים, השבת אבדה ופריקה, ואף שמיטה ושבת מההיבט החברתי

שלהם. תורה זו היא תורה שניתנה מתוך הערפל אשר שם הא-להים, תורה שניתנה למרגלות הר סיני, ועליה כרת ה' ברית עם ישראל.

התורה אותה רואים

כאשר משה עולה אל ההר ונמצא שם ארבעים יום וארבעים לילה, נראה כי התורה והמצוה שהוא מקבל שם נושאים אופי אחר לגמרי. מהי התורה שמקבל משה בהר?

פרשיות תרומה ותצווה הן הפרשות בהן מצטווה משה לבנות את המשכן וכליו, עם ההדרכה כיצד לקדש את הכהנים בבגדיהם ובקרבתיהם. לאורך הפרשיות הללו נאמר כמה פעמים שה' הראה למשה בהר סיני כיצד לעשות את הדברים: בסיום הציווי הכללי על עשיית מקדש נאמר:

כָּכֹל אֲשֶׁר אָנֹכִי מֵרְאָה אוֹתְךָ אֵת תְּבִנֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֵת תְּבִנֹת כָּל כְּלָיו וְכֵן תַּעֲשׂוּ: (כה, ט)

בסיום תיאור עשיית הכלים – הארון, השולחן והמנורה – נאמר "וְרָאָה וַעֲשֵׂה בְּתִבְנִיתֶם אֲשֶׁר אָתָּה מֵרְאָה בְּהָר: (כה, מ); בסיום הציווי על בנין המשכן, היריעות והקרשים נאמר "וְהִקְמַתְּ אֵת הַמִּשְׁכָּן כְּמִשְׁפָּטוֹ אֲשֶׁר הִרְאִיתָ בְּהָר: (כו, ט); לאחר תיאור הפרוכת והמזבח, "נְבוּב לַחַת תַּעֲשֵׂה אֹתוֹ כְּאֲשֶׁר הִרְאָה אוֹתְךָ בְּהָר כֵּן יַעֲשׂוּ" (כו, ח);

מיד לאחר התיאור השלם של הקדש וכליו, עם בגדי הכהונה וחינוך הכהנים, חוזרת התורה לספר על משה רבינו:

וַיִּתֵּן אֶל מֹשֶׁה כְּכֹלֹתוֹ לְדַבֵּר אֵתוֹ בְּהָר סִינִי שְׁנֵי לַחַת הָעֵדוּת לַחַת אֲבָן כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע אֱ-לֹהִים: (לא, יח).

מכאן עוברת התורה לספר על חטא העגל.

מעתה נראה, כי בהר סיני דבר ה' עם משה על עשיית המקדש והדרך לעבוד בו. ה' הראה לו את תבנית המשכן ואת כל כליו, וצווה אותו על בגדי הכהונה ועל משיחתם ומלוי ידם. אין בספר שמות תיאור של מצוות נוספות שניתנו באותם ארבעים יום וארבעים לילה, וכל מה שראה משה רבינו ונצטווה עליו קשור למשכן ולעבודת הכהנים.

שני חלקים בתורה

התבוננות זו בפשוטו של מקרא מעלה, שהמשך למעמד הר סיני ולהתגלות הא-לוהית לכל העם, אכן נעשה על ידי משה רבינו, וכפי שבקשו העם "דַּבֵּר אֵתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה, וְאַל יְדַבֵּר עִמָּנוּ אֱ-לֹהִים פֶּן נָמוּת: (כ, טז). אלא שהייתה זו התגלות בשני חלקים: (א) דברי ה' אל משה למרגלות הר סיני, בערפל אשר שם הא-להים, וזהו ספר הברית (פרקים כ-כד); (ב) דברי ה' אל משה כאשר הוא עלה אל הר סיני והיה שם ארבעים יום וארבעים לילה, וזהו הציווי על המקדש והעבודה בו (פרקים כה-לא).

בהתגלות הראשונה מודגש:

”... אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם” (כ, יט)

ולפיכך אין לעשות כל תמונה ופסל (וכפי שמרחיבה התורה מאוד בפרשת ואתחנן¹). את מה שמשה קיבל מתוך הערפל הוא יכול לקרוא באזני העם והם רק יכולים לומר "נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע" - את כל מה שכתוב בספר הברית (כד, ז). לעומת זאת, ההתגלות השניה מצביעה על מראה מפורט של המקדש אותו צריך לעשות, ועל הדרך בה נוכל להמשיך את ההתגלות ואת דברי ה' בקדש הקדשים דרך עבודת הכהנים שבמשכן.

ונראה, כי שתי ההתגלויות שהיו לאחר מעמד הר סיני מבטאות שני חלקים בתורה - (א) תורה שבאה מתוך הערפל, ובה קיים עיסוק רב בפרטים ובפרטי פרטים. תורה זו כוללת את החלק הנגלה של התורה, ושם איננו רואים בהכרח את ההתגלות הא-להית. על תורה זו נכרתה ברית, ואפילו כאשר איננו רואים שום דבר - אומרים אנו נעשה ונשמע. זהו העיסוק האינטנסיבי שלנו בדבר ה' זו הלכה, הכוללת את כל מה שיש בתוך העולם, ובעיקר את הדינים שבין אדם לחבירו. (ב) תורה שבאה ממרום הר סיני, והיא נועדה להראות את הדרך בה נוכל לעשות מקדש ולבנות בצורה נכונה את עבודת ה' שלנו. תורה זו כוללת, כנראה, לא רק את המשכן שנבנה במדבר, אלא "ושכנתי בתוכם" - בתוך כל אחד ואחד, ולימוד תורה זו מביא לשכלול עבודת ה' בכל הרמות שלה.

יש מי שמשקיעים את כל זמנם בלימוד תורת הערפל, וכפי שדרש רבי ירמיה (סנהדרין כד, א) על תלמודה של בבל את הפסוק "בְּמַחְשָׁבִים הוֹשִׁיבֵנִי כְּמַתִּי עוֹלָם" (איוב ג, ו). מהם יש לצפות שיכירו גם בתורה שניתנה ממרום הר סיני, וכך "הָעַם הָהֵלְכִים בְּחֹשֶׁךְ רְאוּ אֹר גְּדוֹל" (ישעיהו ט, א), מתוך שה' יאיר את עיניהם בעבודת ה' מאירה ומשמחת (השווה תנחומא נח סימן ג). לעומתם, יש מי שחיים רק את ההארות הא-להיות, ואינם מדקדקים בלימוד ובמעשה של פרטי ההלכות. להם יש להזכיר כי על הדברים האלה כרת ה' את הברית עמנו, וזהו הבסיס לכל הדברים אותם ניתן לראות מראש ההר.

¹ ד, טו-כד.